

ENDRET VIRKELIGHETSOPPFATNING

Da den korporative jordbruksmodellen ble utformet, var virkelighetsoppfatningen noe helt annet enn i dag. Erfaringene fra vårt og mange andre land har styrket tiltroen til markedsøkonomien på en måte som ingen drømte om på 1950- og 1960 tallet. Styringssvikt har vist seg å være mye mer alvorlig enn markedssvikt. Blandingsøkonomien med innslag av planøkonomi, keynesiansk økonomi og velferdsstat har lett for å bli en form for samrøre med uklare mål og dårlige virkemidler. Den korporative modellen hvor godt organiserte grupper utvikler sine særinteresser og binder staten er uheldig for landets innbyggere sett under ett. Erfaringer fra flere land har vist at planøkonomi er mislykket. Keynesiansk økonomi har begrenset nytte for å løse arbeidsledighetsproblemene. I en globalisert økonomi er vi opptatt av å finne frem til hvor vårt land har komparative fortrinn for å oppnå effektiv ressursbruk. Effektiv ressursbruk sikrer velferden til landets innbyggere.

Handlingsrommet i jordbrukspolitikken er begrenset på flere måter. Teknisk utvikling fører til tunge trender som bestemmer avgangen av arbeidskraft. Det offentlige ordninger og støttetiltak gjør er å bremse noe på hastigheten i utviklingen. Sysselsettingen i jordbruket kommer noe senere ned på et lavere nivå enn det ellers ville ha gjort.

Hovedproblemet i jordbrukspolitikken er den utbredte oppfatningen, som den korporative staten formidler, at bøndene ikke som andre næringsdrivende er i stand til å skaffe seg en ”rettferdig” inntekt. For å få den inntekten de har krav på, må de ha støtte og hjelp fra staten. Men erfaringer både i vårt og andre land viser at økte subsidier ikke gir bøndene høyere årsinntekt. Bøndene godtar en lav minimumsinntekt, og når subsidiene øker, fører det til økt ressursbruk som øker kostnadene ved å produsere den maten vi trenger. Sammenblanding av inntektspolitikk og næringspolitikk fører til at det oppstår et overskuddsproblem som må fjernes, og ved et stort omfang av virkemidler og forskjellige markedsordninger blir det omformet til et overkapasitetsproblem. Det overkapasitetsproblemet forsøker den korporative staten å skjule ved å vise til at jordbrukspolitikken har flere mål. Økt ressursbruk blir i den politiske retorikken framstilt som nødvendig for å nå ulike jordbrukspolitiske mål. På den måten forsøker en å legitimere økt innsats av arbeidskraft, kapital og arealer selv om det ikke er nødvendig for å produsere jordbruksprodukter. Men det som ikke blir fortalt er at det skjermede innenlandske markedet, i tillegg til billigere mat ville ha gitt et mye mer verdifullt kulturlandskap med mindre transport og mindre forurensing av luft og vann uten jordbruksavtale, produksjons- og markedsregulering. Man kunne også oppnå andre mål med

mindre kostnader hvis man valgte andre støtteordninger enn jordbrukssubsidier. Dersom målet for eksempel er bosetting i fraflyttingsområder, kunne dette oppnås på en mer effektiv måte ved å støtte alle typer arbeidsplasser i distriktene i stedet for ensidig jordbruksstøtte. I de deler av landet hvor det bor mest folk, ville vi fått et vakrere kulturlandskap.

Ved å skaffe seg inntekter ved arbeid utenfor bruket og ved ulike måter av yrkeskombinasjoner, løser bøndene selv inntektsproblemet. Utvides inntektsbegrepet til å gjelde hele bondefamilien, ser vi at bøndene har inntekt på nivå med andre familier i samfunnet. Dette perspektivet er det viktig å tenke gjennom ved utformingen av en framtidig jordbrukspolitik.

I etterpåklokskapens klare lys ser vi at de som utformet jordbrukspolitikken hadde urealistiske oppfatninger om det som kunne oppnås ved offentlige institusjoner og virkemidler. I dag ser vi resultatet. Det oppstår et overkapasitetsproblem i jordbruket. Overkapasitet kan beregnes og uttrykkes som et effektivitetspotensiale. Effektivitetspotensialet forteller at det er sysselsatt mange flere personer både i jordbruket og også i foredlingsindustrien enn det som er samfunnsøkonomisk forsvarlig. Drømmen om jordbrukssamvirke som et alternativt system til markedsøkonomi og private eiere ble ikke oppfylt. Dårlig kapitalavkastning og lite effektiv ressursbruk ble kamuflert ved at samvirket på samme måte som jordbruket skal ta hensyn til flere ulike interesser som deres eiere har. Samvirkets mål ble tåkelagt. I det korporative styringssystemet har en lett for å glemme at arbeidskraft er en av de viktigste ressursene som samfunnet har, og at den derfor bør utnyttes effektivt.

Med den korporative jordbruksmodellen er politikerne fanget i en reguleringsfelle som de har problemer med å komme ut av. Arbeidsplassene, som er avhengig av støtte, har liten verdiskaping. Alternative verdier av arbeidskraft er mye høyere på flere andre områder i samfunnet. Subsidiæringsøkonomien er et glasshus som gjør at flere av de arbeidsplassene som finnes i jordbruket og foredlingsindustrien har en usikker fremtid. Men norske politikere har problemer med dette. En opprydding gir uheldige virkninger for mange og de vil gi dette til kjenne ved neste valg. Dette skremmer politikerne.